

Haris Andrea

EMLÉKFOSZLÁNYOK

NÉMETH KATALIN KÖSZÖNTÉSE

A 2000-es évek közepén egy templomban, a szószék körül álltunk. Fagyos téli nap volt, a belső térben is látszott a lehelet és a légkör is fagyos volt. A református atyafi-aknak nem tetszett a szószékükön a rokokó jó kétszáz évig megőrződött színes világa (és főként virágai), egyszínűt, ha jól emlékszem sötétbarnát akartak. Reményt veszelve néztünk egymásra: már minden szakmai érvet felsorakoztattunk a felület eredetiségétől az átfestés összes lehetséges problémájáig, de valami másfajta érvelésre volt szükség. Ekkor Kati fordított a megbeszélés gondolatmenetén. A közösség tradícióira, az ősök által bizonyára gondosan kiválasztott és nagy anyagi ráfordítással, összefogással állított, a dédszülők, a nagyszülők által hetente látott és számukra is az ősök üzenetét hordozó szószék látványának megtartására hivatkozott, amely a zárt faluközösségben „betalált”. Most már bevallhatom később egy hasonló helyzetben – az ország másik részén – plagizáltam ezt a gondolatmenetet, és ott is működött.

Lenyűgözött sajátos tárgyalási módszere (bár napjaink kommunikációs tanfolyamain biztos nem így tanítják), amely talán nem is tudatos taktika volt. Óvatosan fogalmazva, csendesen beszélt és ha az ötlet, a terv nem tetszett neki, nagyon mesziről indított. Tudtam, minél távolabbról kezd, annál negatívabb a véleménye és csak lassan, egyre szűkülő koncentrikus körökben fogunk eljutni álláspontjának megfogalmazásáig. Katalin bonyolult, mondták erre az őt nem ismerő ügyfelek (és egyes kollégák is). Az ügyfelek mindig Katalinnak szólították, és a megszólításban benne volt a tisztelet. Az a tisztelet áramlott vissza, amit ő is megadott mindenkinek, és mindenki véleményének.

A műemléki hivatalba (OMvH) lépése idején, 1993-ban, egy jogilag már átformált, azonban szervezetileg nem kiforrott, számos sebből vérző szervezetet talált. A hatósággá vált felügyeleten nagyon sok új ember volt, akik nem az OMF-ben szocializálódtak és akik a korábbi szervezetből maradtak, nehezen alakították ki az új munkakapcsolatokat, sőt az ÁMRK-ba kerültek számkivetetteknek tekintették magukat. Kati azonban nagyon rövid időn belül úgy dolgozott, mintha az OMF-ből jött volna, természetes volt számára a szakterületek, szakemberek együttműködése. Használta a gyűjteményeket és „használta” a kutatókat, a régészeket és a művészettörténészeket, és mindig úgy éreztem, megbántódott egy kicsit, ha más munkák miatt nem tudtuk bevállalni az általa kért feladatot. Mindig tanulni, új ismereteket szerezni vágyott – remélem még most is, legalább egy kicsit –. Természetes volt számára az, amit az OMF-ben mindenki az első napon megtanult: kérdezni kell, mivel a műemlékvédelem csak a gyakorlatban sajátítható el. Abban, hogy nem a hivatalban eltöltött 10 év után kellett elmagyarázni számára, hogy mi fán terem például a fotótár, nem csodálkoztam.

1. Egyeztetés a nagysejtergári templomban,
2012 © Haris Andrea felvétele

művészettfilozófust, Fülep Lajost és a (kortárs) holland sztár építész, Rem Koolhaast.

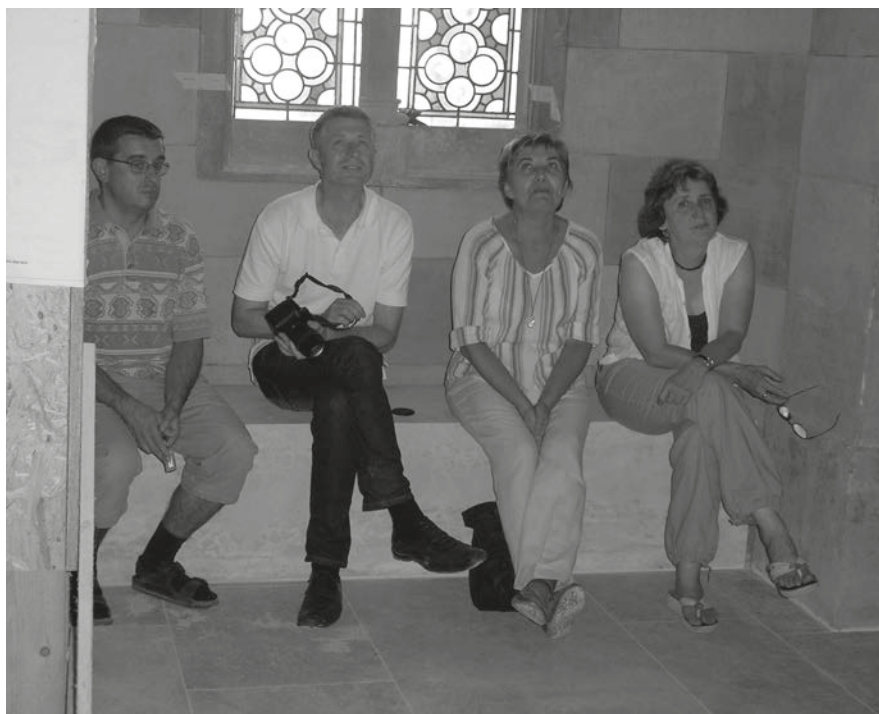
Közös munkánk nem sokkal 1993 után kezdődött Tihanyban. Első tihanyi kiszállásunkkor a templom már túl volt egy botrányoktól sem mentes tetőfelújításon és folytak a falképek és oltárok restaurálásai, de a bencés rend még nem kapta vissza az épületegyüttest. Bizonyosan mindkettőnkbe mélyen beleégett az a megalázó „előszobáztatás”, amiben első, előre egyeztetett látogatásunkkor részünk volt. Nem sokkal ezután visszatért a rend Tihanyba, elindult a múzeumnak használt épület monostorra való visszaalakításnak hosszú folyamata. Kutatás, tervezés, helyreállítás majd – a rend folyamatosan növekvő igényei és feladatai és az anyagi források szakaszossága miatt – ismét kutatás, tervezés, helyreállítás. Ehhez az elhúzódó helyreállításhoz szükség volt a kölcsönös bizalomra épülő kapcsolatrendszer kialakítására. Perjel Úr személyében olyan tulajdonos-beruházó állt akkor a monostor élén, aki megértette és elfogadta Katalinnak „a szelíd folyamatosságra törekvő” felfogását, amit építészeti-műemléki hitvallásának tartok. Tihanyban az akkori helyreállítás során megvalósult a meglévő és föltárható értékek megmentése, restaurálása, a hagyományos technikák és anyagok lehetőségei szerinti felhasználása és csak a minőségi új anyagok/szerkezetek beépítése.

A monostor 20. század végi újrateremtésének építészeti tervezése során látszódtott meg igazán, hogy gondolkodásában, az építészetéről vallott esztétikai elveiben távol áll az általam addig etalonként elfogadott műemlékes építészektől. Tőle tanultam meg, hogy van más megközelítés, mint az „ortodox” műemlékes szemlélet, hogy lehet a kortárs építészet eszközeivel is nyúlni a történeti épületekhez, azonban ez nem lehet az építész önkifejezése, és soha nem lehet hangsúlyosabb, mint amit a múltból örököltünk.

Tőle soha nem hallottam, a felügyeleti igazgatóságon bizonyosan viccesnek tűnő, de számomra a mai napig bántó „tudományos-fantasztikus” jelzőt. Otthonról hozta a humán tudományok tiszteletét, az olvasás, a kutatás fontosságát. (Első 'olvasmánya' édesapja Hollósy Simonról írott könyvének kézírata volt, azonban zseni korának megfelelően ekkor még apró darabokra tépésként értelmezve az olvasást.) Írásai – számuk sajnálatosan nem túl sok – a kortárs hazai és nemzetközi építészet ismerete mellett széleskörű olvasottságáról tanúskodnak. Nem sokan vannak a hazai építészek közül, akik szakmájukról való gondolkodásuk során egy lapon idézik – azaz ismerik – a legnagyobb magyar

2. A Szentháromság téri irodában Máthé Gézával, 2011 © G. Lászlay Judit felvétele

3. Pannonhalmán 2012-ben, jobbról Németh Katalin, Haris Andrea, Gunther Zsolt, Fehérváry Jákó OSB © László Csaba felvétele

Tihanyban együtt tanultunk meg a restaurátorok nyelvén kommunikálni. Új szakmai közeg volt ez akkor mindkettőnknek, számunkra addig ismeretlen anyagokkal, technikákkal és a fensőbbrendűen hangoztatott szakzsargonnal, de mindenekelőtt egy olyan helyreállítási szemlélettel, amelyet a kezdetekben nagy szakadék választott el a mi elképzeléseinktől.

Közös munkánk során a legnagyobb pofonokat kétségtelenül Zircen kaptunk az 1990-es évek második felében, ahol semmilyen tárgyalási metódus nem működött. Az a jelenet is kitörölhetetlenül bennem él, amikor építész kollégánk már az első egyeztetésen nem bírta tovább az építettőnek a párbeszédet visszaautasító tárgyalási alapállását, és a széket kirúgva maga alól távozott. Konok kitartás, összeszorított fogak kellettek a műemlékvédelemre, mint a kommunizmus maradványára zúduló támadások elviseléséhez, azonban ellensúlyként ott volt az a kárpótlás – ami miatt ez a munka csodálatos –: a szemünk előtt feltárulkozó felületek szépségei, a tárgyak olyan közvetlen közeli megfigyelése, tapintása, ami csak egy felújítás-restaurálás során adatik meg.

Mielőtt műemléki felügyelő lett tervező építészként dolgozott. Műemlékes előzményeket lehetne keresni korábbi munkáiban – ld. székesfehérvári v. ciszterci rendház –, lehetne utalni a KÖZTI-ben vele együtt kezdő kollégák építészettörténeti érdeklődésére vagy vissza lehetne vezetni a családi környezetre. Nem tudom, hogy élete átmeneti időszakának gondolta-e a műemlékvédelmet és bizonyos idő után vissza akart-e térni az építészeti tervezéshez. Az azonban biztos, hogy nagyon hamar beszippantotta a műemlékvédelem, a történeti épületekről való gondolkodás és gondoskodás.

Huszonegy év alatt, azt sejtem, (fél)megyéje minden zugában-műemlékében járt, és erre tudatosan törekedett is. Mindig csodáltam a mindenre kiterjedő figyelmét és szervezettségét. (Még most is, ha megkeresem valamelyik Veszprém megyei műemlék miatt, archívumából pillanatokon belül kapok választ, fényképet arról, hogy mi történt vele, milyen állapotban volt az ő idejében.) Nagyon széles, jól működő kapcsolatrendszer épített ki a megye építészeivel, beruházóival, kivitelezőivel. Tudom, mindezt szeretne volna egyszer átadni utódjának, amely betegsége miatt (is) lehetetlenné vált. Szomorú, hogy ismereteire, tapasztalataira – és nem csak az övére – ma már senki nem tart igényt.

4. Restaurátor zsűri a sümegi püspöki palotában Bíró Lászlóval, 2011

© Haris Andrea felvétele

Életem talán utolsó hivatali kiszállásán vele jártam a Balatonfelvidéket és egy problémamentes nap végén egy restaurátor kolléga nyaralójának teraszán kávéztunk. Minden idilli volt, a bennünket körülvevő táj, az időjárás, a társaság. A tökéletes pillanat. Én már tudtam, hogy távozni fogok, Kati még kitartott – a legvégsőkéig. Nem hittem, hogy lesz még ilyen hasonló közös pillanatunk, azonban az élet (vagy mi?), ha más körülmények között is, de megteremtette.